

Оськіна Н. О.,*кандидат педагогічних наук,**доцент кафедри західних і східних мов та методики їх навчання**Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського***Нікітіна Т. В.,***студентка четвертого року навчання**спеціальності 014 «Середня освіта (мова і література (китайська))»**Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського*

ЧЕНЬЮЙ-ЗООНИМ ЯК ЗАСІБ ОПИСУ ОСОБИСТОСТІ ЛЮДИНИ

Анотація. Проблеми фразеології китайської мови, питання систематизації, визначення національно-культурної специфіки та виявлення особливостей фразеологізмів є джерелом пошуків. Проблематика не є вичерпаною, адже багатий фразеологічний фонд китайської мови вимагає подальшого вивчення й пошуку засобів об'єктивного дослідження.

У результаті дослідження наукових педагогічних, методичних та філологічних джерел було визначено, що ченьюй-зоонім як засіб опису особистості людини є універсальним засобом метафоризації, який характеризується яскравою національною специфікою, робить мову виразною та багатогою. Національна культурна специфіка ченьюй-зоонімів спирається на звичаї, традиції та особливості побуту народу, міфологію, літературу, історичні події Китаю.

У результаті проведеного дослідження, а також послуговуючись методами аналізу, синтезу та суцільної вибірки з лексикографічних джерел, ми відібрали 188 ченьюй-зоонімів як засобів опису особистості людини, що допомогло встановити їхні семантичні, структурно-семантичні особливості, єдність, та визначити засоби їх метафоризації.

У рамках семантичної класифікації ченьюй-зоонімів як засобів опису особистості людини, ми отримали такі результати: фразеологічні одиниці, які мають негативну конотацію, становлять 51%, нейтральну конотацію – 27%, та позитивну конотацію – 22% від кількості досліджуваних фразеологічних одиниць.

Розроблено класифікацію ченьюй-зоонімів як засобів опису особистості за структурним принципом та розкрито як і приналежність ченьюй до певної структурно-тематичної групи, як і засоби метафоричної оцінки. За результатами ми отримали: іменникові ченьюй становлять 43%, прикметникові ченьюй – 17%, дієслівні ченьюй – 40%. Усі ченьюй-зооніми як засоби опису особистості людини були представлені 17 тематичними підгрупами, серед яких найчисельнішими є підгрупи «негативні якості людини» та «поведінка та вчинки людини».

Ключові слова: фразеологізми, фразеологія, зоонім, ченьюй, компонент-«тварина», засоби опису, китайська мова.

Фразеологізми китайської мови – це спадщина минулого, де яскраво виражений національний компонент.

Ма Гофань

Постановка проблеми. Як один із великих класів фразеологічних одиниць ченьюй (китайською – 成语; пін'їнь – chéngyǔ; буквально «готовий вираз») є частиною китайської

культури. У сучасній лінгвістиці приділяється особлива увага засобам передачі та опису властивостей та особистості людини. Одним із таких засобів є зоонім, який відіграє роль ключового компонента в процесі символізації різних характеристик людини у складі фразеологічної одиниці. Дослідження ченьюй-зоонімів як класу фразеологізмів дає змогу більш детально вивчати засоби метафоричної оцінки, фразеологічні тонкощі та менталітет китайської держави.

Зоонім може також мати такі синонімічні поняття, як «ані-малізм», «зооморфізм». Під цими термінами розуміють найменування птахів, тварин і комах у певному складі мови, тому й фразеологічна одиниця із цим компонентом стає універсальним засобом метафоризації. Також всередині структури фразеологічної одиниці компонент «тварина» характеризується яскравою національною специфікою: коло тварин, які зафіксовані у фразеологізмах китайської мови, та властиві їм національно-культурні ознаки є індивідуальними та відрізняються від інших. Різноманітність тварин визначає багатство й дивину їхньої поведінки, що дає широкий метафоричний простір для фразеологічних одиниць (далі – ФО).

Використання ченьюй із компонентом-зоонімом як засіб опису особистості людини, відповідно, є абстрактним переносом певного признака тварини на особистість. Функціонування цих ФО є однією з форм відображення дійсності та відіграє важливу роль у вивченні китайської мови. Це зумовило необхідність детально дослідити ченьюй із компонентом-зоонімом як засобом опису особистості людини. Стаття робить певний внесок до систематизації ченьюй-зоонімів як засобів опису особистості людини у сучасній китайській мові, а також до визначення своєрідності китайської мови, розуміння національно-культурної специфіки та вивчення грамотної комунікації в сучасному світі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зауважимо, що питання дослідження ФО з компонентом-зоонімом у сучасній китайській мові є малорозробленим, хоча в науці існує накопичений досвід вивчення окремих аспектів цього питання. Вивченню загальних аспектів фразеології та лексикології китайської мови, у тому числі й визначенню національно-культурної специфіки та компонента-зооніму в складі ФО, присвячені дослідження П. Ветрова, І. Войцехович, В. Горелова. Серед зарубіжних (китайських) науковців та дослідників присвятили свої праці фразеології 马国凡, 徐国庆 тощо, та окремо досліджував клас ченьюй 马国凡.

Мета статті полягає у визначенні структурної та семантичної специфіки ченьюїв-зоонімів як засобів опису особистості людини в сучасній китайській мові, їх аналізі та класифікації.

Досягнення мети потребує вирішення таких завдань:

- 1) визначити поняття «ченьюї»;
- 2) виокремити структурні та стилістичні особливості ченьюїв-зоонімів як засобів опису особистості людини;
- 3) дослідити значення компоненту «тварина» та національно-культурну специфіку ченьюїв-зоонімів у сучасній китайській мові.

Виклад основного матеріалу. Попереднє дослідження наукових лінгвістичних, фразеологічних та інших мовознавчих джерел дозволило визначити фразеологію китайської мови як «розділ науки про мову, що вивчає стійкі мовні звороти та є терміном для визначення сукупності фразеологізмів». Як зазначає П. Ветров, поняття «фразеологія» (*«phraseology»*) було запозичено із західних мов, коли китайські мовознавці в багатьох питаннях стали активно звертатися до іноземних лінгвістичних джерел і традицій. Фразеологія є нетрадиційним поняттям у Китаї, не виділяється в самостійний розділ, а розглядається тільки в рамках лексикології. Майже до середини ХХ століття в Китаї приділялося мало уваги вивченню фразеології. Тому ситуація з обсягом фразеологічного фонду і принципами класифікації ФО в китайській науці є неоднозначною [1; 2].

Ченьюї (китайською – 成语) – це стійкі фразеологічні словосполучення, найчастіше у вигляді чотирискладових фразеологічних одиниць-ідіом, які побудовані за нормами давньокитайської мови. Ченьюї 成语 перекладається як «готовий вираз», тому що переклад термінологічного компонента 成 (чень) можна визначити як «готовий», а 语 (юї) – «вираз». Ченьюї стає стійким виразом, який вживається протягом століть, походить із минулого, має просту та лаконічну форму. Кількість ченьюї у китайській мові досить значна. «Великий словник китайських ченьюї», виданий Шанхайським видавництвом словникової і довідникової літератури, нараховує майже 18 000 фразеологізмів ченьюї, з яких до часто вживаних можна зарахувати приблизно 3000 ченьюї.

Як зазначає І. Войцехович, однією з структурно-граматичних особливостей та найхарактернішою рисою ченьюї є те, що «в межах ченьюї фіксуються граматичні та лексичні норми веньянь, в основі якого лежить давньокитайська мова». У сучасній китайській мові ченьюї функціонує як слово, окремий член речення, незважаючи на те, що за структурою являє собою словосполучення чи речення [2, с. 18].

Дослідивши роботи китайських науковців, можна виділити такі загальні властивості ченьюї: чітка структура (у межах фразеологічної одиниці кожен складовий член фразеологічного поєднання використовується тільки в певній формі, яку не можна довільно змінювати), цілісне значення та стійкість (ФО є синтезом творів літератури, їх неможливо зрозуміти на основі буквального значення та не можна вносити зміни в компоненти ченьюї), вживання протягом століть, національний характер змісту, сильна стилістична функція (ченьюї можуть вартувати кількох прикметників) [1; 3].

Також дослідження дало змогу визначити національно-культурний зміст та сутність зооніму в складі ченьюї. Китайський лексиколог Ма Гофань (马国凡) пише, що «ченьюї – це спадщина минулого, де яскраво виражений національний компонент». Тому можна виділити характерні національно-культурні

компоненти ченьюї: звичаї, традиції й світобачення народу, особливості побуту, історичні події Китаю [4].

У сучасній лінгвістиці приділяється увага засобам передачі опису особистості людини. Одним із засобів є компонент-зоонім, який відіграє роль у символізації характеристик людини в складі ФО. Під цим терміном розуміють найменування тварин, птахів і комах. Усередині ченьюї компонент-зоонім характеризується національною специфікою: коло тварин, які зафіксовані у ФО китайської мови, властиві їм національно-культурні ознаки є індивідуальними та відрізняються від інших мов [5].

Компонент-зоонім у структурі ченьюї широко представлений у китайській мові. Основними критеріями його появи є анімізм (природне явище: люди та тварини мають власні звички й навички, що дає певний метафоричний простір), тотемізм (священне ставлення до тварини) і біологічне споріднення тварин і людини. Відповідно до цього, внутрішня форма ченьюї-зоонімів сприймається через образ тварини. Опис зовнішності, дій і стану тварин використовується як образний стрижень для характеристики дій і вчинків людей у різних ситуаціях. Зооніми, які існують у ченьюї як засоби опису особистості, є відображенням контактів із тваринами, спостережень за ними, йдуть у далеке минуле, до звичаїв, традицій та вірувань китайського народу [5].

Якщо говорити про конотацію ченьюї-зоонімів як засобів опису особистості людини, вона є емоційно-експресивною, бо пов'язана з почуттями й висловлює ставлення мовця. Тому існує суб'єктивність зарахування цих ченьюї-зоонімів до певної групи, бо їх конотація виявляється через індивідуально-емоційне сприйняття. У результаті використаних методів аналізу, синтезу та суцільної вибірки з лексикографічних джерел «Китайсько-російський фразеологічний словник» та «中华成语大词典» було відібрано 188 ченьюї-зоонімів як засобів опису особистості людини (див. рисунок 1) [6; 7].

Рис. 1

Згідно з цим, ченьюї-зооніми як засоби опису особистості людини, котрі мають негативну конотацію, становлять 51% від досліджуваних (96 ФО з 188), нейтральну конотацію мають 27% (51 ФО з 188), позитивну конотацію мають 22% (41 ФО з 188). Виходячи з розрахунків, можна стверджувати, що серед відібраних ченьюї-зоонімів як засобів опису особистості людини переважає негативна конотація. Своєю чергою нейтральна та позитивна конотації наближуються до рівного процентного значення.

Також на основі вибірки 188 ФО була зроблена класифікація за структурним принципом. Згідно з нею, ченьюї-зооніми як засоби опису особистості людини поділяються на іменникові, прикметникові та дієслівні, які своєю чергою поділяються у сумі на 17 тематичних підгруп (Таблиця 1).

Таблиця 1

I. Іменникові	II. Прикметникові	III. Дієслівні
1. Досвід (наявність / відсутність)	1. Типові якості людини	1. Поведінка та вчинки
2. Позитивні якості	2. Фізичний стан людини	2. Емоційний стан
3. Відмінність від інших	3. Стан, якість життя	3. Мовленнєва діяльність
4. Небезпека, обман	4. Зовнішність людини	4. Міжособистісні стосунки
5. Спосіб життя		5. Минулий досвід
6. Статус людини		
7. Група осіб		
8. Негативні якості		

Не можна стверджувати, що класифікація є цілком розробленою, оскільки існує проблема в точному визначенні деяких ченьюй-зоонімів з огляду на їхню метафоричність, суб'єктивно-оцінну, національно-культурну конотацію, специфіку семантики та синтаксичної структури. Тому в деяких випадках ченьюй-зоонім як засіб опису особистості людини може входити водночас до кількох категорій та підгруп. Відповідно до цього, наведені ченьюй-зооніми було класифіковано за їхньою загальною оцінкою.

Отримано такі результати: іменникові ченьюй-зооніми становлять 43%, своєю чергою прикметникові ченьюй-зооніми – 17%, а дієслівні ченьюй-зооніми – 40%. Відповідно, визначено структурно-семантичні особливості, а саме: найчисельнішими є підгрупи «негативні якості людини» та «поведінка та вчинки людини». Розглянемо кілька з них. Наприклад, **негативні якості** людини: «封豕长蛇» у буквальному перекладі «велика свиня і довгий удав» – жорстока та жадібна людина; «佛口蛇心» у буквальному перекладі «уста Будди, серце змії» – лицемірна та підступна людина; «狼心狗肺» – «вовче серце та собачі легені» – жорстока та безсовісна людина; «狗眼看人» – «дивитися на людей очима собаки» – сноб; «害群之马» – «кінь, який весь табун псує» – порушник спокою, баламут; «鼠肚鸡肠» – «циуряча утроба і курячі кишки» – дріб'язкова людина; «虎头蛇尾» – «голова тигра, хвіст змії» – ледача людина;

Поведінка та вчинки, які пов'язані з тваринним апетитом та жадібністю: «狼吞虎咽» у буквальному перекладі «ковтати, як вовк» – жадібно пожити, мати вовчий апетит; «蚕食鲸吞» – «вгризтися подібно шовкопряду й заковтнути подібно киту» – жадібно пожити, жерти; «巴蛇吞象», «蛇欲吞象» та «人心不足蛇吞象» – «змія, яка намагається проковтнути цілого слона» – дуже жадібна людина;

Також описують **нерішучість та боягузтво** людини перед обов'язками або вчинками: «如鸟兽散» та «作鸟兽散» у буквальному перекладі «розсіюватися як зграя птахів або звірів» – у паніці та жаху тікати; «狐潜鼠伏» – «ховатися подібно лисиці й миші»; «狐疑不决» – «як лисиця сумнівається» – не знати, на що зважитися; «狼顾狐疑» – «озиратися як вовк, сумніватися як лисиця» – боятися і не зважуватися.

Необдуманість до наслідків: «杀鸡取卵» у буквальному перекладі «вбити курку, яка несе золоті яйця» – не думати про майбутнє, піклуватися тільки про миттєву вигоду; «飞蛾扑火» – «метелик летить гасити вогонь» – йти на неминучу загибель; «贪蛇忘尾» – «жадібна змія забуває про хвіст» – хапатися за будь-яку вигоду, не думаючи про наслідки.

Зовнішній вигляд, поведінка: «鹄行鸭步» у буквальному перекладі. «ходити як гусак, крокувати як качка» – брести,

шкунтильгати; «老牛破车» – «старий бик запряжений у зламаний віз» – рухатися черепашачими темпами, повільно працювати; «龙行虎步» – «політ дракона, крок тигра» – робити величний вигляд; «鹤立鸡群» – «стояти як журавель серед курей» – вважати себе кращим за інших.

Необдумані, неправильні вчинки й безвідповідальність: «画蛇添足» у буквальному перекладі «намалювавши змію, малювати їй ноги» – робити зайве, вигадувати, тощо. Одержані результати з прикладами можуть пояснюватися тим, що для людини є характерним прагнути до образного та яскравого виразу, щоб схарактеризувати певний негативний аспект особистості людини.

Висновки. Доходимо висновку, що досліджуваний ченьюй-зоонім – це найчастіше чотирискладова фразеологічна одиниця китайської мови, яка є універсальним метафоричним засобом опису особистості людини, в основі якої є образ тварини та яка в синтезі має яскравий національно-культурний зміст.

Структурний принцип класифікації виявив, що ченьюй-зооніми зі своїм семантичним значенням найчастіше належать до класу дієслівних та іменникових та до підгруп засобів опису поведінки, вчинків та негативних якостей особистості людини. Семантичний (конотаційний) компонент ченьюй-зоонімів є переважно негативним. У результаті розкрито семантично-структурні особливості ченьюй-зоонімів китайської мови, їх єдність та визначено засоби метафоризації ФО китайської мови.

Проблеми фразеології китайської мови, питання систематизації, визначення національно-культурної специфіки та виявлення особливостей фразеологізмів є джерелом пошуків. Проблематика не є вичерпаною, адже багатий фразеологічний фонд китайської мови вимагає подальшого вивчення й пошуку засобів об'єктивного дослідження.

Перспективи подальшого дослідження вбачаємо в доповненні класифікації ченьюй-зоонімів та засобів їх використання, а також у розкритті функціонування ченьюй-зоонімів у різних функціональних стилях китайської мови. Стаття робить певний внесок до систематизації ченьюй-зоонімів у сучасній китайській мові, а також до визначення своєрідності китайської мови, розуміння культурної специфіки та вивчення грамотної комунікації китайською мовою в сучасному світі.

Література:

1. Ветров П.П. Фразеология современного китайского языка: Синтаксис и стилистика. Москва: Восточная книга, 2007. С. 368.
2. Войцехович И.В. Практическая фразеология китайского языка. Москва: АСТ: Восток-Запад, 2007. С. 509.
3. 马国凡成语熟语丛书. 呼和浩特: 内蒙古人民出版社, 1978年. 343页。(马国凡. 陈ьюй. Серия книг з фразеології. Хух-Хото: Неймену жэньмін, 1978. 343 с.)
4. 马国凡成语简论.- 辽宁: 人民出版社, 1959年. 51页。(马国凡. 陈ьюй. Коротко про ченьюй. Ляонін: Жэньмін, 1959. 51 с.)
5. Бао Хун. Национально-культурная специфика фразеологизмов в русском и китайском языках. *Фразеология в контексте культуры* / ред. В.Н. Телий. Москва: Языки культуры, 1999. С. 336
6. Му Хуан, Готлиб О.М. Китайско-русский фразеологический словарь. Около 3500 выражений. Иркутск: ИГУ, 2019. 596 с.
7. 郑微莉, 周谦. 中华成语大词典. 北京: 中华, 2016. 1371页。(Чжен Вейлі, Чжоу Цянь. Словник китайських ідіом. Пекін: Чжунхуа, 2016. С. 1371.)
8. Горелов В.И. Лексикология китайского языка. Москва: Просвещение, 1984. С. 190.

Oskina N., Nikitina T. Chengyu-zoonym as a means of description of human personality

Summary. Problems of phraseology of the Chinese language, issues of systematization, determination of national and cultural specifics and identification of features of phraseology are the source of research. The issue is not exhaustive, because a rich phraseological fund of the Chinese language requires further study and search for means of objective research.

The result of the research of scientific pedagogical, methodological and philological sources reveals that Chengyu-zoonym as a means of describing a human personality is a universal means of metaphorization, which is characterized by bright national specifics and makes the language expressive and rich. The national cultural specificity of Chengyu-zoonyms is based on the customs of the state, traditions and peculiarities of people's life, mythology, literature, historical events in China.

As a result of the study, as well as using methods of analysis, synthesis and continuous sampling from lexicographic sources, 188 Chengyu-zoonyms were selected as a means of describing human personality, which helped to establish their semantic,

structural semantic features, their unity, and identify means of metaphorization.

Within the semantic classification of Chengyu-zoonyms as a means of describing human personality, the following results were obtained: phraseological units with negative connotation are 51%, neutral connotation - 27%, and positive connotation – 22% of the number of the studied phraseological units.

The classification of Chengyu-zoonyms as means of describing human personality according to the structural principle is developed, the belonging of Chengyu to a certain structural thematic group is revealed, the means of metaphorical assessment of Chengyu-zoonyms are revealed. As a result, it was found that the noun Chengyu is 43%, the adjective Chengyu – 17%, the verb Chengyu – 40%. All Chengyu-zoonyms as a means of describing human personality were represented by 17 thematic subgroups, among which the most numerous are the subgroups “negative human qualities” and “human behavior and actions”.

Key words: phraseology, phraseology, zoonym, Chengyu, “animal”-component, means of description, Chinese.